

Právna úprava prvkov kontradiktórnosti v štádiu prípravného konania podľa právneho systému common law s dôrazom na USA

Miklóssyová, L.*

MIKLÓSSYOVÁ, L.: Právna úprava prvkov kontradiktórnosti v štádiu prípravného konania podľa právneho systému common law s dôrazom na USA. Právny obzor, 106, 2023, č. 3, s. 238 – 250. <https://doi.org/10.31577/pravnyobzor.2023.3.05>

Legal regulation of the elements of adversarial proceedings at the pre-trial stage under the common law system, with an emphasis on the USA. The Slovak criminal procedure is characterized by the continental European legal system, the main feature of which is the fact that it is a system of written law - *lex scripta*, in relation to which other sources of law are only subsidiary sources. The judge in court proceedings does not make the law, but only finds it, applies it, and gives its interpretation. The case-law is settled in the conclusion that we speak of adversarial character in criminal proceedings in the context of the possibility of commenting on all the evidence, but also of commenting on all the other facts which are the subject of the criminal proceedings. A prerequisite for the exercise of that right is, of course, the possibility of being acquainted with all the facts on which the subject has a right to be heard. Since criminal proceeding under US law is based on the common law system and its regulation has a different historic background, different elements apply than in the Slovak law. To what extent, then, do these elements differ from the adversarial elements present in US pre-trial proceedings?

Key words: *common law system, adversarial proceedings, pre-trial proceedings, United States of America*

Úvod

Kontradiktórnosť vo všeobecnosti vyplýva z latinského slovného spojenia „*contra dicere*“, čo môžeme voľne preložiť ako **možnosť protirečiť**, v slovenskom trestnom konaní však môžeme prvky kontradiktórnosti badať aj v iných osobitných aspektoch konania. Slovenská republika je na rozdiel od Spojených štátov amerických charakteristická kontinentálnym európskym právnym systémom, ktorého hlavnou črtou je skutočnosť, že je to systém práva písaného – *lex scripta*, vo vzťahu ku ktorému sú eventuálne iné pramene práva iba prameňmi subsidiárnymi.¹ Sudca v konaní pred súdom právo nedotvára, iba ho nachádza, aplikuje a poskytuje jeho výklad. Keďže slovenské trestné konanie je založené na zásade zistenia skutkového stavu bez dôvodných pochybností, s tým súvisí aj **zásada vyhľadávacia**, ktorá stanovuje, že orgány činné v trestnom konaní sú povinné vyhľadávať jednak dôkazy v **neprospech**, ale aj v **prospech** obvineného.²

Judikatura sa ustálila v závere, že o kontradiktórnosti v trestnom konaní hovoríme jednak v kontexte možnosti **vyjadriť sa ku všetkým dôkazom**, ale tiež vyjadriť sa ku

* Mgr. Lenka Miklóssyová, Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave.

¹ TÓTHOVÁ, M. *Právna komparatistika: veľké právne systémy*. Košice : UPJŠ, 1999, s. 58. ISBN 8070973803.

² Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok z 24. mája 2005, § 2 ods. 10.

všetkým ostatným skutočnostiam, ktoré sú predmetom trestného konania.³ Nevyhnutným predpokladom na realizáciu tohto oprávnenia je, samozrejme, aj možnosť **oboznámiť sa so všetkými skutočnosťami**, ku ktorým má subjekt právo sa vyjadriť. Tieto oprávnenia sú v slovenskom trestnom konaní zaručené jednak Dohovorom o ochrane ľudských práv a základných slobôd (najmä článkom 6), Ústavou Slovenskej republiky, ale aj samotným Trestným poriadkom, ktorý zakotvuje právo na spravodlivé prejednanie trestnej veci v prítomnosti obžalovaného tak, aby sa mohol vyjadriť ku všetkým vykonávaným dôkazom, právo strán obstarávať dôkazy a možnosť strán vykonať výsluch obžalovaného, svedkov a znalcov.⁴ Prvky kontradiktŔrnosti sa v slovenskom trestnom konaní síce prejavujú typicky v konaní pred súdom, v rámci hlavného pojednávania a na ňom vykonaného dokazovania, avšak v našom článku sa budeme zameriavať práve na tie prvky kontradiktŔrnosti, ktoré sú v trestnom konaní prítomné už počas prípravného konania. Tieto prvky všeobecne môžeme zhrnúť takto:

- účasť obvineného a obhajcu na vyšetrovacích úkonoch vykonávaných orgánom činným v trestnom konaní;
- osobný výsluch obvineného pri rozhodovaní o väzbe v prípravnom konaní;
- právo nazeráť do spisu; a
- právo na preštudovanie spisu.⁵

Do akej miery sa teda tieto spomenuté prvky odlišujú od prvkov kontradiktŔrnosti prítomných v prípravnom konaní podľa práva USA?

1. Systém *common law*

Ako sme už uviedli, na Slovensku platí tzv. kontinentálny právny systém. Spolu s anglo-americkým právnym systémom predstavujú tieto dva systémy rozhodujúce právne systémy súčasného sveta. Anglo-americký právny systém je nazývaný aj ako systém *common law*, resp. anglosaský právny systém.⁶ Ako aj názov „anglo-americký“ naznačuje, základnými zložkami tohto systému sú **anglické právo a právo USA**. Medzi uvedenými však možno nájsť viacero rozdielov. Právo USA si zachováva historické základy z roku 1776, avšak v dôsledku samostatného vývoja od tohto roku (v dôsledku vyhlásenia nezávislosti) sa v určitých častiach od pôvodného anglického systému značne odchyľilo.

Systém *common law* sa zameriava najmä na súdne rozhodnutia, ktoré sú primárnym prameňom práva, na rozdiel od právnych predpisov prijatých zákonodarcami. Je založe-

³ Pozri aj LACIAK, O. *Právo na obhajobu a jeho podoby v trestnom konaní*. Bratislava : Wolters Kluwer SR, 2019, s. 84. ISBN 978-80-571-0018-8.

⁴ GREGOR, M. *Výbrané aspekty kontradiktŔrnosti v trestnom konaní*. In *Comenius časopis*, 2017. [online]. [cit. 02. 02. 2023]. Dostupné na: <<https://comeniuscasopis.flaw.uniba.sk/2017/04/12/vybrane-aspekty-kontradiktŔrnosti-v-trestnom-konani/>>.

⁵ ČENTĚŠ, J. KontradiktŔrnosť trestného konania. In *Slovenské dni trestného práva*. Bratislava : Slovenská advokátska komora, 2010, s. 49 – 51.

⁶ TŔTHOVÁ, M. *Právna komparatistika: veľké právne systémy*. Košice : UPJŠ, 1999, s. 84. ISBN 8070973803.

ný na zásade, že **fakticky podobné prípady by sa mali rozhodovať rovnakým spôsobom**. Hlavnými črtami systému sú:

- je založený na precedensoch a predchádzajúcich rozhodnutiach súdov;
- rozhodnutia súdov vyššieho stupňa sú záväzné pre súdy nižšieho stupňa;
- systém je flexibilný a mal by umožňovať, aby sa právo časom menilo v reakcii na zmeny v spoločnosti alebo na nové výklady existujúcich zásad.

Systém common law je založený na zásade *stare decisis*, čo znamená, že keď súd rozhodne vo veci, jeho rozhodnutie je záväzné pre ostatné súdy v podobných prípadoch. V USA sa systém common law delí na dve hlavné vetvy: **štátne common law** a **federálne common law**. Vo všeobecnosti platí, že primárnym je právo jednotlivých štátov⁷, avšak v prípade, že dôjde k stretu federálnej legislatívnej právomoci s právomocou určitého štátu, prednosť bude mať federálny zákon⁸.

Trestné právo v USA upravuje definície jednotlivých trestných činov a všeobecné zásady trestnej zodpovednosti, pričom trestné činy delí na „*felonies*“ – ťažké trestné činy a „*misdemeanors*“ – ľahšie trestné činy. Za *felony* sa zvyčajne ukladá trest odňatia slobody minimálne na jeden rok, pričom obvinený môže byť postihnutý aj doživotným trestom. Naproti tomu udeleným trestom za *misdemeanor* sú zvyčajne pokuta alebo trest odňatia slobody kratší ako jeden rok.⁹

Trestné činy sa tiež členia na trestné činy podľa common law a podľa zákona, pričom existujú aj federálne trestné činy, medzi ktoré patria napríklad vyhýbanie sa plateniu daní, únosy cez hranice štátov, drogové trestné činy a podobne.¹⁰ Ďalej poznáme aj skupinu kodifikovaných trestných činov jednotlivých štátov.¹¹ Vzhľadom na rozsah nášho článku sa však budeme venovať iba prípadom posudzovaným federálnymi súdmi podľa federálneho práva.

2. Prvky kontradiktórnosti v prípravnom konaní v USA

V USA vo všeobecnosti hovoríme o **akuzačnom („obžalovacom“) systéme** konania, pre ktorý je príznačné **adverzárne konanie**, teda **sporovosť**, založená na súperení dvoch aktívnych, proti sebe stojacich strán, pod dohľadom **pasívneho rozhodcu**.¹² V záujme ochrany svojich práv disponuje obvinený v USA rôznymi právami, prostredníctvom ktorých sa zabezpečuje práve kontradiktórnosť konania.

V našom článku sa budeme zaoberať trestným konaním podľa Federal Rules of Criminal Procedure (ďalej aj „**FRCP**“), čiže trestným konaním podľa federálnych zákonov.

⁷ Vyplýva to zo samotnej Ústavy USA, ktorá v 10. dodatku uvádza: „Právomoci, ktoré Ústava neprenáša na Spojené štáty či ktoré neodníma štátom, zostávajú vyhradené štátom či priamo ľudu.“

⁸ TÓTHOVÁ, M. *Právna komparatistika: veľké právne systémy*. Košice : UPJŠ, 1999, s. 108. ISBN 8070973803.

⁹ U. S. Code, Title 18, Section 3559.

¹⁰ U. S. Code, Title 18.

¹¹ TÓTHOVÁ, M. *Právna komparatistika: veľké právne systémy*. Košice : UPJŠ, 1999, s. 56. ISBN 8070973803.

¹² LACIAK, O., VASILIK, L. Kontradiktórnosť v trestnom konaní USA ako inšpirácia pre slovenský trestný proces? In *Bulletin slovenskej advokácie*. Roč. 28, 2022, č. 7 – 8, s. 21.

Základnou zásadou trestného konania je **zásada práva na riadny proces** (*due process of law*), v rámci ktorej môžeme badať aj určité prvky kontradiktórnosti, ako ich poznáme z právneho poriadku Slovenskej republiky. V rámci tejto zásady majú štátne orgány povinnosť dodržiavať určité pravidlá na ochranu jednotlivcov v trestnom konaní. Patria k nim napríklad **riadne upovedomenie občana o konaní**, ktoré sa proti nemu začalo, **záruka, že bude vypočutý** a **bude mať zaručené právo na obhajobu**. Súdne konanie je založené na princípe odporovania a rovnosti strán, ktoré aktívne ovplyvňujú priebeh konania. Sudca riadi konanie a do súboja strán zasahuje len v takej miere, v akej to vyžadujú procesné pravidlá.¹³

Prv než trestné konanie dospeje do štádia konania pred súdom, hovoríme o „*procedure before trial*“, teda o predsúdnom konaní. Uvádzame štádia predsúdneho konania vo všeobecnosti, pričom však treba podotknúť, že nie všetky sú obligatórne, a teda nie v každom prípade je nutné absolvovať každé vymenované štádium:

- zatknutie a prvé predvedenie („*arrest and initial appearance*“);
- predbežné vypočutie („*preliminary hearing*“);
- obžaloba podaná Veľkou porotou („*Grand jury indictment*“);
- predbežné prejednanie obžaloby („*arraignment*“).

2.1 Arrest and initial appearance

Zásadným rozdielom medzi slovenským trestným konaním a trestným konaním podľa práva USA je skutočnosť, že podľa práva USA **nepoznáme inštitút podania trestného oznámenia** a ani **uznesenie o začatí trestného stíhania vo veci**. Trestné stíhanie sa podľa FRCP môže začať buď zatknutím („*arrest*“), alebo obžalobou podanou Veľkou porotou („*Grand jury indictment*“). Okrem toho je možné trestné stíhanie začať aj podaním tzv. „*complaint*“, ktorý predstavuje písomné vyhlásenie pod prísahou, ktoré obviňuje konkrétneho jednotlivca zo spáchania trestného činu.¹⁴ V USA *complaint* zvyčajne podáva príslušník orgánu činného v trestnom konaní, ale v niektorých štátoch aj súkromná osoba, ktorá vie dôveryhodne poskytnúť informácie o údajnom trestnom čine.

Po podaní *complaint* sudca určí, či existuje **pravdepodobný dôvod** domnievať sa, že obvinený spáchal trestný čin, a ak áno, bude zatknutý alebo mu bude doručené predvolanie, aby sa dostavil na súd.¹⁵ Zákony mnohých štátov povoľujú použitie **predvolania** v prípade menej závažných trestných činov. Predvolanie je príkaz vydaný súdom alebo iným orgánom vynútiteľnosti práva („*law enforcement agency*“), ktorý vyžaduje od osoby, ktorej bol príkaz doručený, aby sa dostavila na súd v určenom dni a čase a vyjadrila sa k obvineniu voči nej. V prípade neuposlúchnutia predvolania je možné nariadiť aj **predvedenie**, ktoré predstavuje súdny príkaz adresovaný šerifovi, prostredníctvom ktorého je mu nariadené, aby upovedomil osobu v ňom uvedenú o nevyhnutnosti dostaviť

¹³ Tamže, s. 25.

¹⁴ Federal Rules of Criminal Procedure, Rule 3. Dostupné na: <<https://www.law.cornell.edu/rules/frcrmp>>.

¹⁵ Tamže, Rule 4.

sa na súd v stanovenom dátume a hodine, a v prípade neuposlúchnutia výzvy mu umožňuje fyzicky zabezpečiť prítomnosť osoby na súde.¹⁶

Ak sudca uzná za vhodné vydanie **súdneho príkazu na zatknutie** („*arrest warrant*“), orgány činné v trestnom konaní vezmú obvineného do **cely predbežného zadržania** na účely trestného stíhania alebo policajného výsluchu. Právo USA nerozoznáva medzi zadržaním a zatknutím a oba prípady označuje ako „*arrest*“. Zatknutie podozrivého je prvým kľúčovým krokom v trestnom konaní a FRCP stanovuje osobitné pravidlá a požiadavky, ktoré sa musia dodržiavať, aby sa zabezpečilo, že zatknutie prebehne zákonným a ústavným spôsobom.

Prvou požiadavkou na zatknutie podľa FRCP je, že musí existovať už spomínaný pravdepodobný dôvod („*probable cause*“). Pravdepodobný dôvod je stav, keď sa vyžaduje existencia **dôvodného presvedčenia**, že bol spáchaný trestný čin a že podozrivý je zaň zodpovedný. Toto presvedčenie musí byť založené na konkrétnych skutočnostiach a okolnostiach a nemôže byť založené na obyčajnom podozrení alebo špekulácii.

Druhou požiadavkou na zatknutie podľa FRCP je, že zatykač musí vydať **sudca**. Zatykač je súdny príkaz, ktorý oprávňuje príslušníkov orgánov činných v trestnom konaní zatknúť konkrétnu osobu. Zatykač musí byť založený na už spomínanom pravdepodobnom dôvode a musí opisovať osobu, ktorá má byť zatknutá a trestný čin, pre ktorý je zatýkaná.¹⁷ Po vydaní zatykača môžu príslušníci orgánov činných v trestnom konaní zatknúť podozrivú osobu a premiestniť ju do cely predbežného zadržania. Okrem tohto prípadu je však možné aj zatknutie podozrivého **bez súdneho príkazu**, pričom v tomto prípade sa vyžaduje, aby bolo zatknutie podložené pravdepodobným dôvodom a aby sa zatknutie bez súdneho príkazu uskutočnilo iba za naliehavých okolností, napríklad keď je podozrivý pristihnutý pri páchaní trestnej činnosti alebo po nej a je pravdepodobné, že utečie.

Podľa FRCP sa vyžaduje, aby bolo zatknutie vykonané primeraným spôsobom. To znamená, že použitá sila musí byť za daných okolností proporcionálna. Možno je aj použitie **smrtiacej sily**, ale iba za vybraných okolností. Použitie smrtiacej sily pri zatýkaní je kontroverznou témou v oblasti presadzovania práva, pretože vyvoláva otázky o rozsahu, v akom môžu príslušníci orgánov činných v trestnom konaní používať násilie pri výkone svojich povinností. Podľa práva USA môžu príslušníci orgánov činných v trestnom konaní počas zatýkania použiť smrtiacu silu, ak majú **dôvodné presvedčenie**, že podozrivý predstavuje **bezprostrednú hrozbu smrti alebo vážneho fyzického zranenia** príslušníka alebo iných osôb. Inými slovami, použitie smrtiacej sily musí byť nevyhnutné, aby sa zabránilo ujme na zdraví.¹⁸ Takýto prístup teda môžeme prirovnať k uplatňovaniu zásady primeranosti a zdržanlivosti v slovenskom trestnom konaní, ktorá vyža-

¹⁶ SHEB, J. M., SHEB, J. II.: *Criminal Law and Procedure*. 7th. ed. Belmont : Wadsworth Cengage Learning, 2011, s. 541.

¹⁷ Federal Rules of Criminal Procedure, Rule 4. Dostupné na: <<https://www.law.cornell.edu/rules/frcrmp>>.

¹⁸ Pozri napríklad rozhodnutia Najvyššieho súdu USA vo veci Tennessee v. Garner (1985) alebo Graham v. Connor (1989).

duje, aby použité prostriedky boli obmedzené iba na najnutnejšiu mieru zásahu do ľudských práv a slobôd osôb tak, ako to vyžaduje účel trestného konania.¹⁹

V prípade zatknutia musí policajť **poučiť** podozrivého alebo obvineného o jeho právach s **výnimkou** prípadu, ak osobe nekladie žiadne otázky. V praxi preto policajť v mnohých prípadoch len umiestni osobu do cely predbežného zadržania a bežne je prvýkrát poučená o svojich právach, až keď sa dostaví pred sudcu v štádiu predbežného vypočutia.²⁰ Ak však policajť osobu o jej právach poučuje, poučuje ju pomocou tzv. *Miranda warnings*²¹ takto:

- Máte právo nevyповedať.
- Všetko čo poviete, môže byť neskôr použité proti vám ako dôkaz v konaní.
- Máte právo poradiť sa s obhajcom a na prítomnosť tohto obhajcu počas vášho výsluchu.
- Ak nemáte dostatok finančných prostriedkov na uhradenie trov obhajoby, bude vám obhajca ustanovený.
- Máte právo využiť právo nevyповedať kedykoľvek pred alebo počas výsluchu, a ak sa tak stane, výsluch sa musí bezodkladne skončiť.
- Máte právo kedykoľvek vyžadovať prítomnosť svojho obhajcu a pokiaľ nebude obhajca prítomný, výsluch sa musí prerušiť.

Obvinený musí byť taktiež informovaný o ďalších právach vyplývajúcich zo zákonov jednotlivých štátov. Tieto sa v jednotlivých štátoch líšia a môžu zahŕňať právo na predbežné vypočutie („*preliminary hearing*“), konfrontáciu, zrýchlený proces („*speedy trial*“), zákaz sebaobviňovania a zákaz použitia nezákonne získaných dôkazov.

Po procese zatknutia nasleduje proces **prvého predvedenia**. Po zatknutí musí byť osoba predvedená pred sudcu **v primeranom čase**. Prvé predvedenie pred sudcu je dôležitým krokom v trestnom konaní a zohráva kľúčovú úlohu pri zabezpečovaní ochrany práv obvineného. Podľa FRCP sa prvé predvedenie musí uskutočniť čo najskôr po zatknutí osoby a sudca je povinný zabezpečiť, aby bol obvinený adekvátne poučený a najmä, aby porozumel obvineniam proti nemu a svojim právam.²²

Na prvom predvedení sudca informuje obžalovaného o **obvineniach**, ktoré sú mu vznesené a o maximálnych **trestoch**, ktoré mu môžu byť uložené. Sudca tiež poučí obvineného o jeho **právach na obhajobu**, a ak obvinený nemá dostatok finančných prostriedkov na úhradu trov obhajoby, o jeho práve na ustanovenie verejného obhajcu.

Počas tohto procesu má obvinený v niektorých prípadoch možnosť **priznať vinu alebo nevinu**, hoci v tejto fáze nie je povinný tak urobiť.²³ Prvé predvedenie poskytuje sudcovi tiež príležitosť stanoviť podmienky **kaucie** alebo **väzby**, ktoré majú zabezpečiť, aby sa

¹⁹ ČENTÉŠ, J. *Trestný poriadok. Komentár. § 1 – 195*. Bratislava : C. H. Beck, 2021, I. Veľké komentáre. s. 8.

²⁰ DEL CARMEN, R. *Criminal Procedure: Law and Practice*. 8. vyd. Belmont, CA : Wadsworth, 2010, s. 36.

²¹ Rozhodnutie Najvyššieho súdu USA vo veci *Miranda v. Arizona* (1966).

²² Federal Rules of Criminal Procedure, Rule 5. Dostupné na: <<https://www.law.cornell.edu/rules/frcrmp>>.

²³ LACIAK, O., VASILIK, L. Kontradiktórnosť v trestnom konaní USA ako inšpirácia pre slovenský trestný proces? In *Bulletin slovenskej advokácie*. Roč. 28, 2022, č. 7 – 8, s. 23.

obžalovaný dostavil na budúce súdne konanie. Medzi faktory, ktoré sudca pri určovaní podmienok kaucie alebo väzby zväži, patria riziko úteku obvineného, bezpečnosť spoločnosti a pravdepodobnosť, že obvinený v prípade prepustenia spácha ďalší trestný čin. Úlohou obhajoby v tomto prípade je dokázať, že obvinený má silné sociálne a komunitné väzby a existuje minimálne alebo žiadne riziko jeho úteku a vysoká pravdepodobnosť alebo istota jeho spolupráce. V niektorých štátoch je možné, že bude obvinený stíhaný na slobode aj bez poskytnutia kaucie, a to len prostredníctvom písomného vyhlásenia, že bude spolupracovať a dostaví sa na ďalšie termíny pojednávania stanovené súdom.

2.2 Preliminary hearing

Predbežné vypočutie sa uskutoční do 14 dní od *initial appearance*, ak je obvinený vo väzbe, alebo do 21 dní, ak je stíhaný na slobode.²⁴ V konaniach o federálnych trestných činoch sa predbežné vypočutie **nenariaduje** v prípade, ak sa obvinený vzdá svojho práva, bol podaný návrh obžaloby Veľkej porote, prokurátor sa rozhodol podať obžalobu sám, alebo ak je osoba obvinená zo spáchania prečinu a obvinený súhlasí s konaním hlavného pojednávania pred súdnym úradníkom.²⁵ Na predbežnom vypočutí môže obvinený vypočuť svedkov a predložiť dôkazy, ale nemôže namietat dôkazy z dôvodu, že boli získané nezákonným spôsobom. V tomto štádiu konania sa ešte neuplatňujú *Federal Rules of Evidence*, v dôsledku čoho je v tomto štádiu možné pripustiť aj tzv. *hearsay evidence*, čo môžeme preložiť ako **dôkaz z počutia**. Dôkaz z počutia je vyhlásenie určitej osoby, ktoré iná osoba predkladá ako dôkaz dokazujúci skutočnosť, ktorá je predmetom vyhlásenia. Inak povedané, osoba A vyhlási mimo súdu určitú skutočnosť, ktorú pred súdom prezentuje osoba B bez toho, aby bola vypočutá osoba A ako prameň dôkazu.²⁶

Ak sudca počas predbežného vypočutia zistí, že existuje **pravdepodobný dôvod** domnievať sa, že bol spáchaný trestný čin a že ho spáchal obvinený, musí ho bezodkladne požiadať, aby sa dostavil na ďalšie konanie. Ak sudca nezistí žiadny pravdepodobný dôvod domnievať sa, že bol spáchaný trestný čin alebo že ho spáchal obvinený, musí zrušiť obvinenie a obvineného oslobodiť, pričom takéto rozhodnutie nezakladá prekážku *res iudicata*.

Predbežné vypočutie musí byť zaznamenané súdnym zapisovateľom alebo vhodným nahrávacím zariadením a záznam konania sa môže na požiadanie prístupníť ktorejkoľvek strane. Prvkami **kontradiktórnosti** v tomto štádiu konania sú teda jednak skutočnosť, že obvinený môže klásť otázky svedkom protistrany v tzv. krížovom výsluchu,²⁷ v ktorom je dokonca dovolené klásť aj sugestívne otázky,²⁸ a tiež v jeho práve predkladať dôkazy.

²⁴ Federal Rules of Criminal Procedure, Rule 5.1. Dostupné na: <<http://www.law.cornell.edu/rules/frcrmp/>>.

²⁵ Tamže.

²⁶ LACIAK, O., VASILIK, L. Kontradiktórnosť v trestnom konaní USA ako inšpirácia pre slovenský trestný proces? In *Bulletin slovenskej advokácie*. Roč. 28, 2022, č. 7 – 8, s. 23.

²⁷ Federal Rules of Criminal Procedure, Rule 5.1. Dostupné na: <<http://www.law.cornell.edu/rules/frcrmp/>>.

²⁸ ČENTĚŠ, J. a kol. *Trestné právo procesné. Osobitná časť*. Šamorín : Heuréka, 2016, s. 25.

2.3 Grand jury indictment

Dalším krokom v trestnom konaní je **obžaloba** (*indictment*) podaná Veľkou porotou. Ako sme si už spomínali, tento krok môže nastať aj bez toho, aby obvinený prešiel aj predbežným vypočutím a v niektorých prípadoch nemusí nastať vôbec. Niektoré štáty používajú štádium predbežného vypočutia na určenie, či je trestné stíhanie dôvodné a či má byť prípad predostretý Veľkej porote. V iných štátoch už samotné predbežné vypočutie nahrádza konanie pred Veľkou porotou a rozhoduje sa o podaní obžaloby. Najvyšší súd už v roku 1884 rozhodol, že obžaloba podaná Veľkou porotou sa nepovažuje za ústavnú povinnosť.²⁹ V piatom dodatku Listiny práv („*Bill of Rights*“) je uvedené, že: „*Nikto sa nesmie zodpovedať z ťažkého alebo zo závažného zločinu, iba ak na základe podnetu alebo obžaloby Veľkej poroty [...]*.”³⁰ Ako obligatórny inštitút sa konanie pred Veľkou porotou využíva v prípade trestného stíhania federálnych zločinov vo viacerých štátoch. Ide o zvláštny inštitút, pretože „...*nepatrí do žiadnej z troch zložiek štátnej moci*“ a má slúžiť ako „*tlmič alebo rozhodca medzi štátnou mocou a ľuďmi, ktorí sú obvinení z trestných činov.*“³¹ Okrem stíhania prostredníctvom *indictment* však právo USA pozná aj stíhanie prostredníctvom tzv. *information*. *Information* predstavuje písomnú obžalobu podanú prokurátorom **bez zásahu Veľkej poroty**. Vo všeobecnosti sa prostredníctvom *information* stíhajú menej závažné trestné činy, pričom podľa FRCP možno trestný čin, za ktorý možno uložiť trest odňatia slobody na viac ako jeden rok (*felony*), stíhať na základe *information* iba ak sa obvinený na verejnom pojednávaní a po poučení o povahe obvinenia a o jeho právach vzdá stíhania na základe *indictment*.³²

Veľká porota je skupina občanov, ktorí si vypočujú dôkazy predložené proti obvinenému a rozhodnú, či existuje dostatok dôkazov na to, aby sa v objasňovaní prípadu ďalej pokračovalo a prípad pokračoval do štádia súdneho konania. Má **16 až 23 členov**, ktorí si spomedzi seba zvolia predsedu.³³ V prípadoch, ktoré sa začínajú inak než vydaním *complaint* alebo zatknutím osoby, keď ešte nebolo vznesené žiadne obvinenie, môže trestné stíhanie začať až podaním obžaloby Veľkou porotou. V praxi ide o komplikované prípady napríklad zločineckých skupín, kedy je kľúčové nazbieranie dostatočného množstva dôkazov. V týchto prípadoch ešte len dochádza k vyšetrovaniu, počas ktorého prokurátor priebežne informuje Veľkú porotu bez vedomia podozrivých o všetkých nových dôkazoch. Veľká porota následne v prípade, že existuje dostatok dôkazov, podá obžalobu, a táto následne slúži ako dôvod na vydanie súdneho príkazu na zatknutie.

Konanie pred Veľkou porotou je dôležitou súčasťou trestného konania, v ktorom však nebadáme **žiadne prvky kontradiktŔrnosti**. Konanie pred Veľkou porotou prebieha tak, že si skupina občanov vypočuje predložené dôkazy usvedčujúce obvineného s cieľom určiť, či existuje pravdepodobný dôvod domnievať sa, že bol spáchaný trestný

²⁹ Rozhodnutie Najvyššieho súdu USA vo veci *Hurtado v. California* (1884).

³⁰ *Bill of Rights*, 5th Amendment.

³¹ Rozhodnutie Najvyššieho súdu USA vo veci *United States v. Williams* (1992).

³² Federal Rules of Criminal Procedure, Rule 7. Dostupné na: <<http://www.law.cornell.edu/rules/frcrmp/>>.

³³ Tamže, Rule 6.

čin a že ho spáchal obvinený. Dôkazy môžu zahŕňať svedecké výpovede, vecné dôkazy alebo iné druhy dôkazov. Jedným z kľúčových aspektov konania pred Veľkou porotou je **tajnosť konania**. Konanie Veľkej poroty nie je prístupné verejnosti a dôkazy predložené počas konania sú dôverné, rovnako ako totožnosť svedkov. Obvinený **nemá právo byť prítomný** počas konania pred Veľkou porotou, ani nemá právo vypočúvať svedkov alebo predkladať dôkazy.³⁴ Rovnako, ak počas procesu pred Veľkou porotou dochádza k vypočúvaniu svedkov, ani tieto osoby nemajú právo na prítomnosť obhajcu. Dôvodom je, že konanie pred Veľkou porotou sa v kontexte práva USA považuje skôr za **vyšetrenie**, a nie hlavné pojednávanie.

Veľká porota nemusí dospieť k jednomyselnému rozhodnutiu, ale vo verdikte sa musí zhodnúť **väčšina jej členov**. Ak väčšina súhlasí s tým, že existuje pravdepodobný dôvod na podanie obžaloby a existujú dostatočné dôkazy, **podá obžalobu** (vydá tzv. *True Bill*). V opačnom prípade vydá Veľká porota tzv. *No Bill*, ktorý predstavuje formálne upovedomenie obhajoby a sudcu, že sa ďalej nebude pokračovať v stíhaní pre nedostatok dôkazov. *No Bill* rovnako nezakladá prekážku *res iudicata*.³⁵

2.4 Arraignment

Po podaní obžaloby nasleduje ďalšia časť konania, ktorou je predbežné prejednanie obžaloby. Predbežné prejednanie obžaloby sa musí konať na verejnom pojednávaní a musí byť zabezpečené, že:

- obžalovaný dostal kópiu *indictment* alebo *information*;
- obžalovanému sa tento dokument prečíta alebo sa uvedie jeho podstata; a potom
- obžalovaný sa vyzve, aby vykonal niektoré z vyhlásení o vine – „*plea*“.

Počas predbežného prejednanie obžaloby je teda (teraz už) obžalovaný formálne oboznámený s detailmi obžaloby a je vyzvaný, aby sa **vyjadril k svojej vine, nevine alebo k tomu, že nespochybňuje svoju vinu**. Prostredníctvom tohto kroku obžalovaný prvýkrát predstúpi pred súd príslušný konať v konkrétnej veci v súdnom konaní.³⁶

Počas predbežného prejednanie obžaloby sudca prečíta obvinenia vznesené proti obžalovanému a požiada ho, aby sa vyjadril. Ak obžalovaný **prizná vinu**, sudca vyhlási rozsudok a pristúpi k vyneseniu rozsudku. Obžalovaný sa týmto vyhlásením **vzdáva práva na verejné a kontradiktórne** prejednanie veci a súd pristúpi rovno k rozhodovaniu o treste. Ak obžalovaný **vyhlási nevinu**, prípad bude ďalej pokračovať v súdnom konaní a strany sa budú sporiť o dokázanie viny alebo nevinu.³⁷ Okrem týchto vyhlásení má obžalovaný ešte ďalšie možnosti:

- **vyhlásenie, že obžalovaný nepopiera ani nepriznáva spáchanie skutku** – *no contest plea*, známe aj pod názvom *nolo contendere*. Toto vyhlásenie znamená

³⁴ LACIAK, O., VASILIK, L. Kontradiktórnosť v trestnom konaní USA ako inšpirácia pre slovenský trestný proces? In *Bulletin slovenskej advokácie*. Roč. 28, č. 7 – 8 (2022), s. 24.

³⁵ Tamže.

³⁶ Tamže.

³⁷ Federal Rules of Criminal Procedure, Rule 11. Dostupné na: <<http://www.law.cornell.edu/rules/frcrmp/>>.

priznanie v trestnom konaní, v ktorom obžalovaný neuznáva vinu, ale súhlasí s trestom bez toho, aby obvinenie napadol. Toto priznanie sa môže použiť aj na urovanie občianskoprávných sporov, v ktorých obžalovaný neuznáva vinu, ale súhlasí s tým, že zaplatí náhradu škody alebo sa podrobí príkazom a obmedzeniam stanoveným súdom. V niektorých prípadoch môže toto vyhlásenie viesť aj k miernejšiemu trestu ako keby bol obžalovaný odsúdený v súdnom konaní. Tento typ vyhlásenia však **nie je automaticky akceptovaný** a obžalovaný ho môže vykonať iba **so súhlasom súdu**. Pred prijatím vyhlásenia musí súd zvážiť okolnosti prípadu a tiež verejný záujem na účinnom dosiahnutí spravodlivosti;³⁸

- **podmienečné vyhlásenie o vine – conditional plea.** Podmienečné vyhlásenie o vine umožňuje obžalovanému priznať vinu ale zároveň dostať za takéto priznanie určitú výhodu. Obžalovaný môže týmto spôsobom priznať vinu (alebo vykonať aj *no contest plea*) výmenou za to, že si písomne vyhradzuje právo na preskúmanie svojich prvostupňovým súdom zamietnutých predbežných návrhov (*pre-trial motions*). Ak mu odvolací súd po ich preskúmaní vyhovie, môže obžalovaný vziať svoje vyhlásenie späť.³⁹

Obžalovaný sa **nemusí zúčastniť** na predbežnom prejednaní obžaloby v prípade, ak bol obvinený z *misdemeanor*, písomne sa vzdal účasti na predbežnom prejednaní obžaloby a potvrdil, že dostal kópiu *indictment* alebo *information* a vyhlasuje svoju nevinu, pričom súd musí prijať vzdanie sa jeho účasti. V prípade, ak obžalovaný odmietne vykonať akékoľvek vyhlásenie alebo sa nedostaví na predbežné prejednanie obžaloby, je súd povinný na neho hľadieť tak, akoby vykonal vyhlásenie o nevine.⁴⁰

2.5 Iné aspekty prípravného konania v USA

Súčasťou prípravného konania je aj viacero iných aspektov, ako napríklad:

- **oboznámenie s výsledkami vyšetrovania (*discovery*);**
- **predbežné návrhy (*pretrial motions*);**
- **rokovania o dohode o vine a treste (*plea bargaining*).**

V rámci *discovery* si strany v trestnom konaní vymieňajú informácie a dôkazy týkajúce sa prípadu. Účelom tohto inštitútu je poskytnúť obžalobe aj obhajobe **prístup k dôkazom**, ktoré potrebujú na prípravu na súdne konanie a zabezpečiť, aby každá strana poznala prípad, ktorý bude prezentovať druhá strana. Tento proces sa spravidla začína na predbežnom prejednaní obžaloby, keď obhajca obžalovaného podá formálnu žiadosť, ktorá sa bežne označuje ako „*discovery motion*“. V tomto návrhu musia byť uvedené všetky informácie a dôkazy, ktoré obhajoba požaduje od obžaloby. Obžaloba musí následne poskytnúť obhajobe všetky požadované informácie a dôkazy. Obžaloba môže poskytnúť aj iné informácie a dôkazy, ktoré nie sú požadované, ale súvisia s prípadom, čo

³⁸ Tamže.

³⁹ Tamže.

⁴⁰ Tamže.

je známe ako „*open file discovery*“.⁴¹ *Open file discovery* umožňuje obhajobe prístup ku všetkým informáciám a dôkazom, ktoré obžaloba zhromaždila počas vyšetrovania, čo sa dá porovnať so slovenským inštitútom nazerania do spisu. Keď obhajoba dostane všetky požadované informácie a dôkazy, môže začať vlastné „protivyšetovanie“. Keďže na rozdiel od slovenského trestného konania v trestnom konaní v USA orgány činné v trestnom konaní **nemajú povinnosť vyhľadávať dôkazy v svedčiace v prospech obvineného**, obhajoba si zabezpečuje dôkazy samostatne, nezriedka využívajúc aj služby súkromných vyšetrovateľov.⁴²

Pretrial motions sú písomné návrhy, ktoré predkladá buď obžaloba alebo obhajoba v trestnej veci pred začatím súdneho konania. Tieto návrhy sú smerované sudcovi a žiadajú, aby rozhodol o konkrétnej (prejudiciálnej) otázke súvisiacej s prípadom, napríklad o prípustnosti dôkazov alebo ústavnosti žiadanej prehliadky. Existuje niekoľko druhov predbežných návrhov, ako napríklad:

- **návrh na vylúčenie dôkazov („*motion to suppress evidence*“)**: návrh, ktorý spochybňuje prípustnosť dôkazov získaných nezákonným spôsobom;
- **návrh na zrušenie obvinenia („*motion to dismiss*“)**: návrh, ktorý žiada sudcu, aby zrušil obvinenie proti obžalovanému, zvyčajne z dôvodu, že neexistuje dostatok dôkazov na jeho podporu alebo z dôvodu nezákonnosti;
- **návrh na uvedenie podrobností („*motion for Bill of Particulars*“)** návrh, ktorým sa požadujú konkrétnejšie informácie o obžalobe a obvineniach, najmä ak je znenie obžaloby nejasné alebo príliš všeobecné;
- **návrh na zmenu miesta konania / príslušnosti („*motion to change venue*“)**: návrh, ktorým sa sudca žiada o presunutie súdneho konania do inej lokality, zvyčajne z dôvodu publicity alebo z dôvodu presvedčenia, že na pôvodne príslušnom súde nie je možné nájsť nestrannú porotu.⁴³

Predbežné návrhy sú dôležitým aspektom kontradiktórnej povahy amerického systému trestného súdnictva, pretože poskytujú stranám možnosť spochybniť dôkazy a argumenty druhej strany a vyriešiť rôzne právne otázky ešte pred začatím súdneho konania. Rozhodnutie sudcu o predbežnom návrhu môže mať významný vplyv na výsledok prípadu, pretože môže určiť, aké dôkazy budú povolené na súdnom konaní, alebo dokonca, či sa prípad vôbec dostane do štádia súdneho konania.

Väčšina trestných vecí (90 – 95%) **nedospeje do štádia súdneho konania** a končí sa inštitútom **dohody o vine a treste**.⁴⁴ Dohode o vine a treste predchádzajú **rokovania medzi obžalobou a obhajobou**, ktorých cieľom je túto dohodu dosiahnuť. V dohode obžalovaný súhlasí s priznaním viny a prijíma trest výmenou za určitú výhodu, spravidla

⁴¹ *Discovery in Criminal Cases*. In Justia, 2019. [online]. [cit. 03.02.2023]. Dostupné na: <<https://www.justia.com/criminal/procedure/discovery-in-criminal-cases/>>.

⁴² LACIAK, O., VASILIK, L. Kontradiktórnosť v trestnom konaní USA ako inšpirácia pre slovenský trestný proces? In *Bulletin slovenskej advokácie*. Roč. 28, 2022, č. 7 – 8, s. 23.

⁴³ *Pretrial Motions in Federal Criminal Cases*. In: Eisner Gorin LLP webpage. [online]. [cit. 03. 02. 2023]. Dostupné na: <<https://www.thefederalcriminalattorneys.com/federal-pretrial-motions>>.

⁴⁴ LACIAK, O., VASILIK, L. Kontradiktórnosť v trestnom konaní USA ako inšpirácia pre slovenský trestný proces? In *Bulletin slovenskej advokácie*. Roč. 28, 2022, č. 7 – 8, s. 22 – 23.

nižší trest. K rokovaniam môže dôjsť v **ktoromkoľvek štádiu** trestného konania, najčastejšie k nim však dochádza pred začatím súdneho konania. Počas rokovaní obžaloba a obhajoba prediskutujú podmienky potenciálnej dohody, pričom obžalovaný musí s nimi súhlasiť a zároveň **priznať vinu na verejnom zasadnutí súdu**.

Uzatvorenie dohody môže byť výhodné ako pre obžalovaného, tak aj pre obžalobu. Pre obžalovaného môže dohoda o vine a treste viesť k zníženiu trestu, ako aj k rýchlejšiemu vyriešeniu prípadu. Pre obžalobu môže zabrániť časovým a finančným nákladom na súdne konanie, ako aj zabezpečiť odsúdenie a potrestanie páchatel'a v danej veci. Tento inštitút je však pomerne **kritizovaný**, najmä z toho dôvodu, že podľa niektorých autorov priznáva prokurátorom príliš veľa diskrečnej právomoci. Prokurátori často využívajú nátlak voči obvineným na uzavretie dohody o vine a treste v prípadoch, keď nemajú dostatočné množstvo dôkazov tým, že im hrozia prísnu sankciou ak na dohodu nepristúpia.⁴⁵

Záver

Kontradiktórny charakter prípravného konania v USA znamená najmä **konkurenčný a konfliktný prístup obžaloby a obhajoby** pri príprave na súdne konanie. Obe strany sú zvyčajne vnímané ako **protivníci**, pričom obžaloba sa snaží dokázať vinu obžalovaného a obhajoba sa snaží dokázať jeho nevinu. Kontradiktórny charakter sa odráža najmä v procesných pravidlách, ako sú FRCP, ktoré stanovujú pravidlá postupu v prípravnom konaní, upravujú návrhy pred začatím súdneho konania a iné mechanizmy, ktoré umožňujú stranám **vzájomne spochybňovať svoje dôkazy a reagovať na vzájomné argumenty**. Kontradiktórnosť zahŕňa aj skutočnosť, že každá strana predkladá na súde svoje vlastné dôkazy a argumenty, pričom sudca alebo porota určuje výsledok objektívne ako **nestranný rozhodca**. Tento prístup je základným aspektom amerického súdneho systému a vychádza z myšlienky, že **spravodlivý výsledok** sa dosiahne s väčšou pravdepodobnosťou vtedy, keď obžaloba a obhajoba môže predložiť svoje argumenty v kontradiktórnom postavení, každý prezentujúci svoju **vlastnú verziu príbehu**.

Jedným z najzákladnejších práv obžalovaných podľa práva USA je **právo na riadny proces**. Toto právo v sebe zahŕňa viacero aspektov, najmä právo na spravodlivý a nestranný proces, právo obžalovaného byť informovaný o obvineniach, právo nevypovedať, alebo aj právo konfrontovať svedkov protistrany. Ďalším dôležitým právom obžalovaných je právo na **obhajobu**. Rovnako ako v trestnom konaní na Slovensku, ak obvinený nemá dostatok finančných prostriedkov na uhradenie trov zastúpenia, bude mu obhajca ustanovený. Tým sa zabezpečuje, že obžalovaní majú prístup k právnenému poradenstvu a zastupovaniu počas celého trestného konania.

Obžalovaní majú tiež **právo nevypovedať** a rovnako platí aj **zákaz sebaobviňovania**. Toto právo je chránené piatym dodatkom ústavy USA, v ktorom sa uvádza, že nikto „*nesmie byť nútený v žiadnom trestnom konaní vypovedať proti sebe*“⁴⁶. Vo fáze prípravného konania majú obžalovaní a ich obhajcovia tiež právo na prístup ku vecným dôka-

⁴⁵ Tamže.

⁴⁶ Bill of Rights, 5th Amendment.

zom, výpovediam svedkov a iným relevantným informáciám, ktoré protistrana plánuje použiť v súdnom konaní. To umožňuje obžalovaným pripraviť si účinnú obhajobu a napadnúť všetky dôkazy, ktoré považujú za nedôveryhodné alebo irelevantné, ešte pred začatím súdneho konania.

Vo viacerých aspektoch sa teda trestné konanie podľa práva USA podobá na trestné konanie podľa právnych predpisov Slovenskej republiky, avšak zásadným rozdielom ostáva skutočnosť, že v podmienkach Slovenskej republiky sú orgány činné v trestnom konaní povinné zhromažďovať aj dôkazy **v prospech obvineného**. Je teda otázne, či možno hľadať inšpiráciu pre slovenskú právnu úpravu trestného konania aj v trestnom konaní podľa práva USA.

Literatúra

Monografie a učebnice

ČENTĚŠ, J. a kol. *Trestné právo procesné. Osobitná časť*. Šamorín : Heuréka, 2016, 495 s. ISBN 9788081730214

ČENTĚŠ, J. *Trestný poriadok. Komentár: § 1 – 195*. Bratislava : C. H. Beck, 2021, I. Veľké komentáre. 1203 s. ISBN 9788089603886

DEL CARMEN, R. *Criminal Procedure: Law and Practice*. 8. vyd. Belmont, CA: Wadsworth, 2010, 542 s. ISBN 9780495599548

SHEB, J. M., SHEB, J. II. *Criminal Law and Procedure*, 7th. ed. Belmont : Wadsworth Cengage Learning, 2011, 758 s. ISBN 9780495809814

TÓTHOVÁ, M. *Právna komparatistika: veľké právne systémy*. Košice : UPJŠ, 1999, 149 s. ISBN 8070973803

Články a dokumenty

ČENTĚŠ, J. Kontradiktórnosť trestného konania. In *Slovenské dni trestného práva*. Bratislava : Slovenská advokátska komora, 2010, s. 48 – 56. ISSN 1335-1079

LACIAK, O., VASILIK, L. Kontradiktórnosť v trestnom konaní USA ako inšpirácia pre slovenský trestný proces? In *Bulletin slovenskej advokácie*. Roč. 28, 2022, č. 7 – 8, s. 21 – 27. ISSN 1335-1079

Súdne rozhodnutia

Rozhodnutie Najvyššieho súdu USA vo veci *Hurtado v. California* (1884)

Rozhodnutie Najvyššieho súdu USA vo veci *Miranda v. Arizona* (1966)

Rozhodnutie Najvyššieho súdu USA vo veci *United States v. Williams* (1992)

Právne predpisy

Bill of Rights

Federal Rules of Criminal Procedure

U. S. Code

Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok

Internetové zdroje

Discovery in Criminal Cases. In *Justia*, 2019. [online]. Dostupné na: <<https://www.justia.com/criminal/procedure/discovery-in-criminal-cases/>>

GREGOR, M. Vybrané aspekty kontradiktórnosti v trestnom konaní. In *Comenius časopis*, 2017. [online]. Dostupné na: <<https://comeniuscasopis.flaw.uniba.sk/2017/04/12/vybrane-aspekty-kontradiktornosti-v-trestnom-konani/>>

Pretrial Motions in Federal Criminal Cases. In *Eisner Gorin LLP webpage*. [online]. Dostupné na: <<https://www.thefederalcriminalattorneys.com/federal-pretrial-motions>>